

Journal of Social Sciences

Volume 30 | Issue 2

Article 1

1997-01-01

บทบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

Follow this and additional works at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss>



Part of the [Social and Behavioral Sciences Commons](#)

Recommended Citation

บรรณาธิการ (1997) "บทบรรณาธิการ," *Journal of Social Sciences*: Vol. 30: Iss. 2, Article 1.

Available at: <https://digital.car.chula.ac.th/cujss/vol30/iss2/1>

This Editorial is brought to you for free and open access by the Chulalongkorn Journal Online (CUJO) at Chula Digital Collections. It has been accepted for inclusion in Journal of Social Sciences by an authorized editor of Chula Digital Collections. For more information, please contact ChulaDC@car.chula.ac.th.

วารสารสังคมศาสตร์

ปีที่ 30

ฉบับที่ 2

บรรณาธิการแถลง

เดิมที บรรณาธิการตั้งใจจะให้วารสารสังคมศาสตร์ฉบับปีที่ 30 ฉบับที่ 2 นี้เป็นฉบับ “ปรัชญาและความคิด” ซึ่งจะรวมบทความที่ศึกษาในแนวปรัชญาความคิด แต่ต่อมาหลังจากที่ได้บทความจากผู้อุปการะแล้วก็ปรากฏว่าอิทธิพลของเนื้อหาในบทความของ ธเนศ วงศ์ยานนาวา ที่ชื่อว่า “ความรัก/ความรู้/ความตาย : เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง” ทำให้บรรณาธิการตัดสินใจเปลี่ยนจาก “ปรัชญาและความคิด” มาเป็นฉบับ “ความรัก/ความรู้/ความตาย” แทน

บทความเรื่อง “ความรัก/ความรู้/ความตาย : เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง” ของธเนศนับว่าเป็นบทความที่มีลีลาและเนื้อหาน่าเสนอกว่าใครๆ ด้วยสิ่งที่ธเนศเขียนในบทความของเขานั้นดูจะเป็นการก่อวินาศกรรมต่อกระบวนการของ “ความรักในความรู้” หรือ “ปรัชญา” (philosophy) โดยการชี้ให้เห็นว่าการมีความรักในรู้นั้นทำให้มนุษย์ต้องแสวงหาความรู้ และความรู้ที่ต้องการได้มานั้นก็คงจะไม่ใช่ความรู้อะไรก็ได้ แต่ต้องเป็นความรู้ที่แท้จริงแน่นอนเหนือกาลเวลาลำบาก ๆ ก็คือ ปรัชญามีจุดมุ่งหมายในการแสวงหา ปัญญาอันอมตะนั่นเอง อมตะคือการไม่ตาย มนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิตที่ต้องตาย (mortal) ต้องการมีส่วนหรือต้องการที่จะเป็นอมตะและไม่ตาย (immortal) อันเป็นสิ่งที่เหนือความเป็นปกติของความเป็นมนุษย์ และจากจุดนี้เองที่ธเนศเห็นว่ามนุษย์กำลังแสวงหาหรือพยายามทำตนให้มีอะไรที่เกินความเป็นมนุษย์ การทำอะไรที่เกินความเป็นมนุษย์นั้นเป็นเรื่องที่วิบัติและดูจะสร้างปัญหามากกว่าที่จะช่วยแก้ปัญหา บทความของธเนศนั้นอาจจะพอสรุปได้ในคำกล่าวของ Epicharmus ที่ว่า “มนุษย์ควรที่จะคิดอะไรแบบมนุษย์ ไม่ใช่คิดแบบเทพเจ้าหรืออภิมนุษย์ -- (A mortal must think mortal and not immortal thoughts.)” บทความของธเนศเข้าข่ายแนวคิดที่เรียกว่า postmodern ถึงแม้เขาจะไม่ออกตัวก็ตาม เพราะสิ่งที่ธเนศนำเสนอนั้นก็คือการต่อต้าน “อภิมหาบรรณการอธิบาย (anti-metanarrative)” และหนึ่งในอภิมหาบรรณการอธิบายสำคัญก็คือ “ปรัชญา” แต่อย่างไรก็ตาม การทำการต่อต้านปรัชญานั้นมีสองระดับคือ การต่อต้านอย่างผู้รู้กับการต่อต้านอย่างผู้ไม่รู้ การต่อต้านอย่างผู้รู้ได้แก่กรณีของโสกราตีส อย่างที่ก่อนที่โสกราตีสจะกล่าวออกตัวว่าความรู้ที่เขาแน่ใจว่าเขามีแน่นอน คือ ความรู้ที่ว่าเขานั้นไม่รู้อะไร (I know that I do not know.) นั้น โสกราตีสสามารถโต้แย้งหักล้างบรรดาผู้ที่อ้างว่าเป็นผู้รู้ (sophists) ได้ ดังนั้นโสกราตีสต้องรู้อะไรพอสมควรทีเดียว แต่พอเมื่อถูกถามว่ารู้อะไร เขากลับให้คำตอบที่น่าโมโหว่า “I know that I do not know.” ส่วนการต่อต้านอย่างผู้ไม่รู้นั้นจะแตกต่างหรือไม่แตกต่างจากการต่อต้านอย่างผู้รู้ก็ขึ้นอยู่กับ

กับว่าผู้ตัดสินความแตกต่างนั้นเป็นผู้รู้หรือไม่รู้ ธเนศก็เช่นกัน การถล่มปรัชญาของเขานั้นเกิดขึ้นได้จากการที่เขาต้องรู้อะไรพอสมควร ดังนั้นเขาเองในระดับหนึ่งก็คงจะหนีคำว่า “ปรัชญา” ไม่พ้น ถ้าความคิดธเนศจะเป็นปรัชญา ก็คงจะเป็น “ปรัชญาวิทยาศาสตร์ conspiracy philosophy” และด้วยเหตุนี้เองที่บรรณาธิการเปลี่ยนใจที่จะไม่เลือกให้วารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้จั่วหัวว่าเป็นฉบับ “ปรัชญาและความคิด” แต่เป็นฉบับ “ความรัก/ความรู้/ความตาย” แทน

งานเขียนของธเนศชิ้นนี้แม้ว่าจะ **คงความเป็นธเนศ** ในประเด็นลักษณะของการต่อต้านเสียคติและมองโลกในแง่ร้ายที่หมายจะให้เกิดความรู้สึกที่ดีในการเข้าใจโลก แต่ก็นับว่าเป็นบทความที่ถือได้ว่าเป็นการก้าวเข้าสู่มิติอีกมิติหนึ่งของเขา คือ มีลักษณะของการก้าวเข้าไปสู่ความเป็นปรัชญาชีวิตมากกว่าจะเป็นเพียงบทความวิชาการ งานของธเนศมีลักษณะที่ก้าวเข้าไปสู่ปัญหาหมอกควัน/จุลภาคในเวลาเดียวกันอันส่งผลให้เขากลายเป็นบ่อน้ำอัลเทอเนทิฟ สำหรับบุคคลผู้กระหายน้ำดื่มพิเศษที่แตกต่างจากน้ำดื่มหลากหลายยี่ห้อในท้องตลาด และถ้าจะขนานนามน้ำของธเนศเพื่อกลยุทธทางการตลาดแล้ว คงจะต้องตั้งชื่อเครื่องดื่มนี้ว่า “Nietzsche”

“ปรัชญาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความรัก เป็นความรักในความรู้ที่เป็นหลักพื้น ๆ ที่คนมักจะกล่าวกัน แต่ถ้าจะว่ากันจริงๆ แล้ว ไม่มีใครบอกได้ว่าความรักนั้นคืออะไร แล้วใจจะต้องสนใจในความรู้ ซึ่งถ้าจะรวมเข้าไปด้วยแล้วก็ยังจะทำให้ชีวิตสับสนขึ้นไปอีก กลายเป็นรู้มากยากนาน รู้น้อยพลอยรำคาญ รู้มากคิดมาก มีเหตุผลมาก ก็จะทำให้ชีวิตยุ่งยากขึ้นไปอีกแบบหนึ่ง กลายเป็นที่นี้วุ่นวายหนอมากกว่าจะตอบปัญหาให้กับมนุษย์ว่าที่นี่ไม่วุ่นวาย ไม่เปลี่ยนแปลงมีแต่ความสงบที่หาสิ่งอื่นใดเปรียบได้” หน้า 1

ในบทความสุดท้าย (*แนวความคิดเรื่องความมั่นคงของชีวิตมนุษย์*) ในวารสารสังคมศาสตร์ฉบับนี้ สุภาศักดิ์ จันทวานิช เขียนว่า “แนวความคิดเรื่องความมั่นคงของชีวิตมนุษย์ (Human Security) เป็นเรื่องใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในทศวรรษ 1990 นี้เอง ในวงการสหประชาชาติ” การเกิดแนวคิดดังกล่าวขึ้นในทศวรรษนี้ ถ้าพิจารณาในลักษณะของ irony ที่จักรพันธ์ พรนิมิตร กล่าวไว้ในบทความที่สามในวารสารฉบับนี้ (*ความรักกับการเมือง ศึกษาปรัชญาการเมืองของเพลโต*) เราจะพบว่า สาเหตุของการกำเนิดแนวคิดเรื่องความมั่นคงของชีวิตมนุษย์นั้นคือ การไม่มีความมั่นคงของชีวิตมนุษย์นั่นเอง หรือการที่คนบางกลุ่มคิดว่าในขณะนี้เราไม่มีความมั่นคงของชีวิตมนุษย์นั่นเอง หรือถ้าจะกล่าวให้สอดคล้องกระแสสมัยในปัจจุบันก็คือ ขณะนี้มี คนบางกลุ่มเห็นว่าเรากำลังมีวิกฤตในเรื่องความมั่นคงตลอดจนคุณภาพชีวิตของมนุษย์ และถ้าจะคิดในลักษณะ irony ของจักรพันธ์ต่อไปอีกเราก็จะพบ irony ของเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของยุคสมัยอันได้แก่ irony ของสังคมสมัยใหม่ นั่นเอง สังคมสมัยใหม่หรือภาวะสมัยใหม่มีจุดหมายปลายทางหรือความฝันของยุคว่ามนุษย์จะมีชีวิตที่ดีขึ้น มีเหตุผล ไม่

งมขยกับความคิดความเชื่อที่เป็นมายาคติ ด้วยการที่มนุษย์เข้าถึงกระบวนการความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่มีเหตุผล เป็นสากลและมีเอกภาพ อย่างที่มัสรา ชมวารณได้อธิบายถึงสิ่งที่เข้าใจว่าเป็นสาระของสิ่งที่เรียกว่า “สภาวะ สมัยใหม่ Modernity” ในบทความเรื่อง “ (Modernity, Modernism, Postmodernity, Postmodernism บทสำรวจการนิยาม” ว่าสภาวะหรือวิถีคิดแบบสมัยใหม่นั้นนำมาซึ่ง “การแพร่กระจายในวงกว้างของกระบวนการ modernization และการพัฒนาวัฒนธรรมโลกทำให้คนในภูมิภาคอื่นๆ นอกเหนือจากในยุโรปและ อเมริกาทกอยู่ภายใต้กระแสการแพร่กระจายของความทันสมัยและเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอย่างเดิม...(เป็น) กระบวนการเหตุการณ์สำคัญที่ก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตมนุษย์จากวิถีชีวิตแบบประเพณี (แบบดั้งเดิม) มาสู่วิถีชีวิตสมัยใหม่คือการปฏิวัติอุตสาหกรรมในอังกฤษ การปฏิวัติฝรั่งเศส และ กระบวนการกลายเป็นเมือง (urbanization) ซึ่งแพร่กระจายไป อันเป็นผลสืบเนื่องจากการสร้างระบบ เศรษฐกิจการเมืองแบบทุนนิยมประชาธิปไตยภายหลังการปฏิวัติ” ซึ่งว่าไปแล้วจิตวิญญาณแห่งการแพร่ กระจายความเป็นสมัยใหม่นั้น มุ่งหวังที่จะยืนยันถึงพลังอำนาจของมนุษยชาติในการที่จะกำหนดเส้นทางเดิน ของชีวิตของตน (humanism) ที่จะไปสู่ความก้าวหน้าและความสมบูรณ์แบบของชีวิต (progress and perfection)

ความก้าวหน้าและความสมบูรณ์แบบของชีวิตมนุษย์นั้นเป็นเป้าหมายสำคัญที่มนุษย์เชื่อว่าสภาวะ สมัยใหม่จะนำมนุษยชาติให้บรรลุถึงได้ สำหรับเฮเกล รัฐ (state) เป็นพัฒนาการขั้นสูงสุดของการทำงานของจิตมนุษย์ และรัฐจะเป็นที่ที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้าและความสมบูรณ์แบบของชีวิตมนุษย์ ซึ่งถ้าพิจารณาอย่างผิวเผิน ในแง่นี้ เฮเกลซึ่งเป็นักคิดสมัยใหม่กลับไม่ต่างจากนักคิดสมัยโบราณอย่างอาริสโตเติลที่มองว่า มนุษย์เป็นสัตว์การเมือง และจะพัฒนาสู่ความสมบูรณ์แบบของตน (arete) ได้ก็ต่อเมื่ออยู่ใน polis รัฐในความคิดทางการเมืองสมัยใหม่ เป็นศูนย์รวมแห่งความหวังอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ **เหตุผลของรัฐนั้นมีใช้เหตุผลของใครคนใดคนหนึ่งและก็มีใช้ เหตุผลของคนส่วนใหญ่ด้วย! แต่พลเมืองจะมีความสุขสมบูรณ์ในชีวิตได้ก็ต่อเมื่อคำนึงถึงเหตุผลแห่งรัฐ!**

ข้อความเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งกันในตัวเอง (paradox) !? ลักษณะความคิดอันขัดแย้ง ดังกล่าวนี้นมิใช่ปรากฏอยู่ในงานของเฮเกล แต่เป็นเอกลักษณ์ของความคิดของรุสโซ ผู้ซึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักคิดใน ยุคสมัยใหม่คนแรกที่วิพากษ์ยุคสมัยใหม่และวิพากษ์ตัวเขาเองในฐานะของความเป็นคนและพลเมืองของสังคม การเมืองสมัยใหม่ บทความของสมชัย เย็นสบาย เรื่อง “ความคิดแบบปฏิทรรศน์ในตัวตนทางปรัชญาการเมือง: ศึกษาจากทฤษฎีสัญญาประชาคมของรุสโซ” ได้ชี้ให้เห็นถึงความขัดแย้ง (paradox) หรือที่สมชัยใช้คำว่า “ปฏิทรรศน์” ในความคิดของรุสโซได้เป็นอย่างดี สมชัยชี้ให้เห็นว่า การมองปัญหาทางการเมืองทั่วไปในปัจจุบัน ภายได้มุมมองที่ตามกระแสนิยมในปัจจุบันว่า “อำนาจรัฐเป็นอุปสรรคมากมายเสียเหลือเกินในการพัฒนา ประเทศ ทำให้องค์กรพัฒนาท้องถิ่นมองรัฐว่าเป็นอุปสรรคจนขยายความขัดแย้งเกินความเป็นจริง” นั้นเป็น การมองที่ไม่ช่วยแก้ “ปัญหาเรื่องความรุนแรงทั้งโดยตรงและในเชิงโครงสร้าง สิทธิในทรัพยากรธรรมชาติ เสรีภาพและอำนาจการตัดสินใจของประชาชน” เพราะ “ในวิชารัฐศาสตร์ไทยปัจจุบัน มีการแยกความ

แตกต่างระหว่างอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองโดยอำนาจรัฐเข้ากับอำนาจของระบบราชการ มีลักษณะเป็นทางการ เป็นสถาบันและมีกฎหมายรองรับ ในขณะที่อำนาจการเมืองถูกโยงเข้ากับอำนาจของฝ่ายที่มีใช้ราชการ (และอาจจะเป็นอำนาจที่อยู่ในมือของฝ่ายทุนหรือกลุ่มอิทธิพลต่างๆ) เป็นอำนาจที่สามารถแสดงอิทธิพลทางการเมืองเพื่อบรรลุถึงเป้าหมายบางอย่าง” และการมองอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองแยกออกจากกันนี้มีผลให้ “การพูดถึงเรื่องอำนาจอธิปไตย...เป็นสิ่งที่ล้าสมัย...ในวงการรัฐศาสตร์ปัจจุบัน และดูน่าตื่นเต้นมากกว่าถ้าจะพูดถึงสิทธิของชุมชนหมู่บ้าน อำนาจในการมีส่วนร่วมตัดสินใจในทุกระดับของประชาชน ขบวนการเอ็นจีโอ การทำรัฐวิสาหกิจให้เป็นของเอกชน” สมชัยเสนอว่าถ้าหันกลับมาพิจารณาอำนาจรัฐและอำนาจการเมืองในมิติที่ไม่แยกจากกันอย่างในทฤษฎีสัญญาประชาคมของรูสโซ “จะเห็นว่า อำนาจรัฐ (pouvoir d'etat) ในสัญญาประชาคมก็คืออำนาจอธิปไตยในฐานะสิ่งเป็นหลักประกันการคงอยู่ของกฎหมาย เนื่องจากการเมืองในความหมายของ “สัญญาประชาคม” ไม่ได้มุ่งเน้นที่กลุ่มและฝักฝ่ายการเมืองใน “สัญญาประชาคม” คือ การจัดการปกครองอันชอบธรรมให้กับมนุษย์ที่มีความจำเป็นต้องอยู่ภายใต้สังคม-การเมือง การเมืองจึงไม่ใช่การกดขี่ ไม่ใช่การต่อสู้เพื่อกลุ่มผลประโยชน์ การเมืองจึงเป็นการแสดงออกและการใช้อำนาจอธิปไตยซึ่งเป็นอำนาจที่ชอบธรรม อำนาจรัฐจึงไม่ต่างจากอำนาจการเมืองภายใต้ “สัญญาประชาคม” แต่อำนาจการเมืองจะเป็นหนึ่งเดียวกับอำนาจรัฐได้ก็ต่อเมื่อพลเมืองแต่ละคนจะแปรความต้องการหรือเจตน์จำนงเฉพาะของตนให้เป็นความต้องการหรือเจตน์จำนงของทุกคน หรือผันเหตุผลส่วนตัวของตนให้เป็นเหตุผลของรัฐ (raison d'etat) เมื่อเป็นดังนี้ เจตน์จำนงทั่วไป (general will) ของกระแสดังกล่าวจะไม่ต่างจากเหตุผลของรัฐ (raison d'etat) ของกระแสดังกล่าวเลย (รูสโซยกย่องมาคิอาเวลลีว่าเป็นนักคิดที่แสดงความรักในปิตุภูมิมากที่สุด!) อันนำมาซึ่งปฏิทรรศน์ที่ว่า “รัฐมีความชอบธรรมที่จะใช้อำนาจเผด็จการเพื่อบังคับให้พลเมืองบางคน บางกลุ่มได้มีเสรีภาพ” เพราะ “มนุษย์เกิดมาเสรี แต่ทุกหนทุกแห่งอยู่ในพันธนาการ” และเมื่อนำความคิดของรูสโซอันเป็นหนึ่งในความคิดที่กำเนิดในบริบทสมัยใหม่มาปะทะกับความคิดของล๊อค (John Locke) ซึ่งก็เป็นอีกหนึ่งในความคิดที่กำเนิดในบริบทสมัยใหม่เช่นกัน เราจะพบว่าพลเมืองแห่งสังคมการเมืองในยุคสมัยใหม่นั้นเผชิญกับทางเลือกที่เป็นการเลือกระหว่างการเมืองแห่ง “เสรีภาพอันไร้เสถียรภาพเอกภาพและประสิทธิภาพ” ของล๊อค หรือ “บูรณาการภายใต้เผด็จการเพื่อเสรีภาพและความเสมอภาค” ของรูสโซ! ปัญหาที่ตามมาคือ รัฐควรอยู่หรือควรจะไป? ปัญหาเรื่องความขัดแย้งระหว่างสังคมประชา (civil society) กับรัฐ (state) ในการบรรลุถึงชีวิตที่พึงปรารถนาของสมาชิกต่างๆ ในสังคม/รัฐ ? สิ่งเหล่านี้ดูเหมือนจะเป็นปัญหาของยุคสมัยที่ลุล่วงกลายเป็น เงามืดตามตัวเราในฐานะสมาชิกแห่งสังคมและพลเมืองแห่งรัฐ หรือทว่า จะเป็นอย่างที่ทวากร แก้วมณี ชี้ในบทความที่มีแง่มุมอันพิสดารในการศึกษาเรื่องรัฐ และสังคมว่า เราอาจจะศึกษารัฐได้เพียงแต่เงาของมัน แต่ขณะเดียวกัน “ที่น่าสนใจก็คือ เราจะตัดสินใจอย่างไรว่าเงาของรัฐนี้มีความแน่นอนหรือความไม่แน่นอนกันแน่” และยิ่งกว่านี้ เขายังตั้งข้อสังเกตว่า นอกจากเราจะรู้จักรัฐซึ่งเป็นสิ่งนามธรรมและไม่มีรูปธรรมได้โดยผ่าน เงามืดของมัน

แล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐและสังคมนั้นไม่สามารถพิจารณาได้ด้านรัฐศาสตร์ทำตัวเป็นกล่องดำรูปแทนที่จะทำตัวเป็นเครื่องมืออันเหมาะสมอันได้แก่กล่องวิติโอ ! (“เขา” กับแง่มุมการศึกษารัฐและสังคม)

ในอีกมุมมองหนึ่งของกระแสความคิดในบริบทสมัยใหม่ ซึ่งเชื่อว่าการเดินทางไปสู่ความก้าวหน้าและความสมบูรณ์แบบของมนุษย์ เห็นว่า ไม่ว่ารัฐหรือสังคมประชาจะไม่ดำรงอยู่อีกต่อไปเมื่อมนุษย์เดินทางไปถึงสังคมอันสมบูรณ์แล้ว แต่แน่นอนความหวังที่สำคัญมิได้อยู่ที่รัฐเท่ากับกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งในสังคมหรือชนชั้นหนึ่งในสังคม การเปลี่ยนผ่านหรือถ้าจะกล่าวให้ขลังก็คือ กงล้อประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติหมุนไปด้วยพลังความขัดแย้งระหว่างชนชั้นในสังคม และชนชั้นผู้ถูกกดขี่ (the oppressed) จะเป็นตัวแปรสำคัญก่อให้เกิดพลังขับเคลื่อนที่ว่่านี่ ปัญหาทางวิชาการในสังคมการเมืองไทยในช่วงยี่สิบถึงสามสิบปีที่ผ่านมาก็ตกอยู่ภายใต้กรอบความเชื่อในแก่นสารของแนวคิดเรื่องชนชั้น วิธีการผลิต การแบ่งยุคสมัยของสังคมเศรษฐกิจ (epoch) และจนกระทั่งเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 ที่ผ่านมานี้ ประเด็นเรื่องชนชั้นในฐานะปัจจัยสำคัญของการขับเคลื่อนสังคมให้เดินไปข้างหน้าก็ถูกหยิบยกขึ้นมา เป็นประเด็นถกเถียง-เป็นประเด็นในการสร้างกระแส-และอื่นๆ เนื่องจากมีการกล่าวว่าเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ 2535 นั้นถูกสรุปด้วยพลังของชนชั้นกลางในสังคมไทย ดังนั้นคำถามที่ตามมาก็คือชนชั้นกลางในสังคมไทยนั้นคืออะไร? ดังที่การศึกษาของศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย) ได้พยายามจะตอบคำถามดังกล่าวนี้ ซึ่งก็ยังหาข้อสรุปในเรื่องชนชั้นกลางในสังคมไทยไม่ได้ชัดเจนนัก หรืออาจจะเห็นว่าเราควรมองเรื่องชนชั้น ในลักษณะเพียง เนา อย่างที่ทิวากรแนะนำในการศึกษารัฐ !? อย่างไรก็ตาม บทวิจารณ์ของพิชญ พงษ์สวัสดิ์ (บทวิจารณ์ “แนวคิดว่าด้วยชนชั้นกลางในสังคมไทย” ของ ศิริพร ยอดกมลศาสตร์) ที่มีต่องานของศิริพรอาจจะเป็นตัวชี้ว่าเราอาจจำเป็นต้องลงไปถึง “เขา” จริงๆ ก็ได้ในการทำความเข้าใจในแนวคิดเรื่องชนชั้นกลางในสังคมไทย ถ้า “ชนชั้นกลางในสังคมไทย” นั้นแท้จริงเป็นเพียงเงาอันเกิดจากตัวตนทางความคิดของกลุ่มนักวิชาการบางกลุ่ม? ถ้าเป็นเช่นนั้น ดูประหนึ่งว่าจะไม่มีชนชั้นกลางให้เราได้ฝากความหวังในฐานะเป็นกองหน้าในการแผ้วทางไปสู่ความก้าวหน้าและความสมบูรณ์แล้วเราจะฝากความหวังไว้กับอะไร? กับนักวิชาการผู้สร้างแนวคิดเรื่องชนชั้นกลางนี้ขึ้นมาดีไหม? กับเทพเจ้าแห่งความรู้องค์ไหนอีก ?

แต่ดูเหมือนว่าความฝันของมนุษย์ยุคใหม่นี้จะกลายเป็น “ฝันร้าย” (the Faustian dream)” เสียมากกว่า มนุษย์ยอมแลกวิญญาณของตนเพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งความรู้อันสูงส่งแม้ว่า “พระเจ้าเป็นเจ้าจะตายไปแล้ว” สำหรับมนุษย์ในยุคใหม่ แต่พวกเขาก็มีสิ่งบูชาราบไหว้อันใหม่เปรียบเสมือนพระเจ้าองค์ใหม่ที่มาแทนที่พระเจ้าเป็นเจ้าองค์ก่อนซึ่งดับสูญไปด้วยน้ำมือของมนุษย์ยุคใหม่เอง พระผู้เป็นเจ้าองค์ใหม่นี้มีนามว่า “เหตุผลหรือความรู้อันอมตะ” ก่อนหน้านี้ มนุษย์สอนมนุษย์ด้วยกันให้รักในพระเจ้าและใครที่รักพระองค์จะได้อยู่กับพระองค์ตลอดไปและมีความเป็นอมตะนิรันดร์กาล แต่มนุษย์ยุคใหม่นี้สอนมนุษย์ด้วยกันว่ามนุษย์เรานั้นจะต้องทุ่มเทความรักในการแสวงหาและยึดมั่นต่อ “เหตุผลหรือความรู้อันเป็นสากล” ความถูกต้องแท้จริงนั้นต้องมีเหตุผลและมีอยู่เพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น ไม่ว่าเหตุผลหรือความรู้อันเป็นสากลนั้นจะเป็นเหตุผลทางวิทยาศาสตร์

หรือแนวคิดสังคมนิยม เสรีนิยม และอื่น ๆ ถ้าการเปลี่ยนผ่านจากสังคมสมัยโบราณ (ancient) มาสู่สังคมสมัยใหม่ (modern) มีสาระสำคัญอยู่แค่เพียงการเปลี่ยนสิ่งที่มนุษย์บูชายึดมั่น (object of love) อันได้แก่การเปลี่ยนการบูชานามธรรมที่ชื่อ “God” มาเป็นนามธรรมที่ชื่อ “Reason” แล้ว แต่มนุษย์ก็ยังคงมีสภาวะจิตสำนึกแบบเดิมอันได้แก่การยึดมั่นแสวงหาความเป็น “อภิมหาอมตะนิรันดร์กาล” แล้ว ความแตกต่างในแก่นสาระหรือการกล่าวอ้างถึงการมีจุดแตกหักระหว่างวิธีคิดแบบโบราณกับวิธีคิดแบบสมัยใหม่ (epistemological break) หรือการกล่าวอ้างถึงแก่นสาระของการวิวาทะระหว่างวิธีคิดแบบสมัยโบราณกับวิธีคิดแบบสมัยใหม่ในศตวรรษที่สิบเจ็ดของชาวยุโรป (Querelle des anciens et des modernes) นั้นก็ดูจะไม่มีแก่นสาระที่แท้จริงอีกต่อไป และอย่างที่เอนศ วงศ์ยานนาวา กล่าว นั่นคือ **“ชีวิตของนักปรัชญาทั้งคู่ไม่แตกต่างไปจากชีวิตของพวกเขา** **พระนักบวช”** (ความรัก/ ความรู้/ ความตาย เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง) และก็คงจะไม่ผิดนักที่จะรวมเอาบรรดานักวิทยาศาสตร์ นายแพทย์และนักวิชาการอื่น ๆ เข้าอยู่ในสังกัดของคำว่า “นักปรัชญา” ของเอนศด้วย ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เราจะพบว่าตั้งแต่สมัยโบราณมาจนกระทั่งถึงสมัยใหม่ดูเหมือนว่าเราจะยังไม่เคยเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ (“We Have Never Been Modern.”) อย่างแท้จริงอย่างที่กล่าวอ้างถึงมาตั้งแต่ศตวรรษที่สิบแปด

แต่ถ้าพิจารณาถึงกระแสความคิดที่อุบัติขึ้นมาในราวเกือบสามสิบปีที่ผ่านมานี้และกำลังเป็นกระแสที่กล่าวได้ว่า “มาแรง” ในนามของ “Postmodern” อย่างที่จุมพฏ คำสนองได้แนะนำไว้ในบทความของเขาคือว่า (อะไรคือ หลังสมัยใหม่ --What is Postmodern?) ซึ่งมีวิธีคิดที่อาจเรียกได้ว่าแตกต่างจากวิธีคิดแบบสมัยใหม่หรือแตกต่างจากวิธีคิดใหม่ทั้งแบบสมัยใหม่และแบบโบราณอย่างแท้จริง เพราะวิธีคิดแบบ Postmodern นั้นเสนอ วิธีคิดแบบ “x!” อันเป็นวิธีคิดที่ไร้ระเบียบวิธีคิดหรือวิธีคิดแบบอะไรก็ได้ เพราะอย่างที่จุมพฏให้ความเห็นไว้ในสภาวะ postmodern นั้น **“ไม่ว่าเราจะยอมรับในสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นและกำลังจะเกิดขึ้น สิ่งที่เป็นความรู้** **สึกที่ร่วมกันของคนทั้งหลายก็คือ ความสับสน ลังเล ไม่แน่ใจ ทางเลือกที่เราจะมีได้ก็คือปล่อยให้มันเป็นไป** (let anything go) **หรือทำความเข้าใจกับสิ่งต่างๆ ที่กำลังเกิดขึ้น และกำลังที่จะเกิดขึ้น โดยมีเป้าหมายที่ไม่ใช่การเข้าใจทุก ๆ สิ่ง แต่เพื่อการทำทำความเข้าใจกับตนเอง”** มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ จะไม่เข้าใจตัวเองถ้ายังติดอยู่กับวิธีคิดแบบโบราณ-สมัยใหม่ที่ยังติดอยู่กับการแสวงหา “อภิมหาอมตะนิรันดร์กาล” แต่มนุษย์ในสังคมสมัยใหม่ภายใต้การหลุดออกจากพันธนาการหรืออ้อมกอดของความเชื่อใน “อภิมหาอมตะนิรันดร์กาล” จะสามารถมองเห็นว่าความคิดในเรื่องอภิมหาอมตะนิรันดร์กาลนั้นมิใช่ “ลัทธิธรรม” แต่เป็นเพียงสิ่งที่จุมพฏเรียกว่าหนึ่งใน “คำมหานิยาย--metanarrative” มนุษย์ที่หลุดตัวออกจากอ้อมกอดอันอบอุ่นของ “อภิมหาอมตะนิรันดร์กาล” นั้นย่อมจะต้องมีความรู้สึกอย่างที่จุมพฏกล่าวไปแล้วนั่นคือ **“สับสน ลังเล ไม่แน่ใจ”** และฉัสร่า ขมะวรรณ ก็ยืนยันในประเด็นนี้เพราะกระแส **“Postmodernism”** ตั้งคำถามเกินไปกว่าวิธีใน

การนำเสนอความจริง คือตั้งคำถามไปถึงว่ามีความจริงหรือไม่ สารัตถะของสิ่งต่าง ๆ มีหรือไม่” และด้วยเหตุนี้เองที่มันไม่เป็นเรื่องประหลาดใจอะไรเลยถึงสาเหตุที่ว่าทำไมประเด็นเรื่อง “แนวคิดเรื่องความมั่นคงของชีวิตมนุษย์” (สุภาวงศ์ จันทวานิช) จึงเกิดขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ณ วัน และเวลานี้ การกลับมาให้ความสนใจในเรื่อง “แนวคิดเรื่องความมั่นคงของชีวิตมนุษย์” นั้นดูจะมีนัยที่ไม่ต่างจากคำพูดของโสกราตีส ปฐมาจารย์แห่งนักคิดโบราณที่กล่าวไว้ว่า “The unexamined life is not worth living” อันไม่ต่างจากข้อแนะนำในบทความของสมชัย เย็นสบายที่เห็นว่านักรัฐศาสตร์ในปัจจุบันควรจะหันกลับมาให้ความสำคัญใน “การทบทวนเป้าหมายและแสวงหาความหมายที่ดีให้กับชีวิต” หลังจากที่ถูกครอบงำโดยวิธีคิดแบบสมัยใหม่ที่ทำให้คนมี “จิตใจแบบ deterministic และเป็นจักรกลนิยมและมักมองโลกโดยลดทอดแง่มุมต่าง ๆ ซึ่งซับซ้อนให้เหลือเพียงมิติเดียวหรืออยู่ภายใต้กรอบความคิดเดียวทำให้เกิดการผูกขาดทางความคิดขึ้นในตัวผู้เรียนและมีทัศนคติคับแคบ” โดยมุ่งศึกษาเพื่อหาสาเหตุและทำนายเพียงอย่างเดียว จุดยืนของสมชัยนั้นกล่าวได้ว่าเป็นจุดยืนในแนวปรัชญาการเมืองแบบโบราณ ซึ่งไม่ต่างจากรุสโซ่นักคิดผู้พยายามอยู่ข้างวิถีโบราณในวิวาทะแห่งยุคสมัย (Querelle des anciens et des modernes)¹ ผู้ซึ่ง “ภารกิจของเขาคือการสืบค้นกฎเกณฑ์อันชอบธรรมของการปกครองซึ่งมนุษย์จะถูกปฏิบัติในฐานะมนุษย์ และมีกฎหมายอย่างไรที่ควรจะเป็น” ซึ่งสมชัยเองก็เห็นว่า “รุสโซจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตาม ยังคงสืบทอดเจตนารมณ์ของปรัชญาคลาสสิกสายเพลโตไว้ เจตนารมณ์อันนั้นก็คือการแสวงหาชีวิตที่ดีภายใต้รัฐที่ดี” และสมชัยไม่ผิดเลยที่กล่าวเช่นนั้น เพราะนักคิดที่รุสโซชื่นชมที่สุดคนหนึ่งคือเพลโตที่เป็นนักคิดแห่งปฏิทรรศน์ทางความคิดคนหนึ่ง และถ้าเราหันกลับไปทวนวิธีคิดแบบโบราณเราจะพบข้อสรุปที่หลายคนในยุคสมัยใหม่จะเห็นว่ามันเป็นคำพูดที่ขัดแย้งกันเองอย่างที่สุดนั่นคือ “ความรักคือการเมืองและ....การเมืองก็คือความรัก” อันเป็นข้อสรุปจากการศึกษาปรัชญาการเมืองของเพลโตของจักรพันธ์ (ความรักกับการเมือง ศึกษาปรัชญาการเมืองของเพลโต) และถึงแม้ว่าในวิถีคิดทางการเมืองและสังคมของนักคิดโบราณอย่างเพลโตหรือแม้แต่ พระพุทธเจ้าจะมีการกล่าวถึงเรื่อง “ชนชั้น” แต่การมองเรื่องชนชั้นของนักคิดโบราณทั้งสองนั้นมีความลุ่มลึกและมีกุศโลบายที่น่าทำความเข้าใจอย่างที่วันฉัตร สุวรรณกิตติได้ศึกษาไว้ใน การ

¹ “I expect that I shall not easily be forgiven for the side I have dared to choose. Clashing head on with all that is today admired by men, I can only expect universal blame and to have been honored by the appropriation of a few Wise men ought not to lead me to expect that of the public. Hence my decision is made. I do not care whether I please Wits or the Fashionable. There will always be men destined to be subjugated by the opinions of their century, of their Country, of their Society Some men today act the part of the Freethinker and the Philosopher who, for the same reason, would have been but fanatics at the time of the League. One ought not to write for such Readers when one wants to live beyond one's century.” Jean-Jacques Rousseau, *The First and Second Discourse together with the Replies to Critics and Essay on the Origin of Languages*, edited, translated, and annotated by Victor Gourevitch, (New York Harper & Row: 1966) “Preface to Discourse on the Sciences and Arts” p. 2.

ศึกษาเปรียบเทียบความคิดเรื่องชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก ว่าเป็นเพราะ “แนวความคิดเรื่องการแบ่งชนชั้นของเพลโตและในพระไตรปิฎก....มีเป้าหมายแฝงในการแสดงให้เห็นถึงลักษณะความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามธรรมชาติ”

แต่อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็นวิธีคิดแบบสมัยใหม่หรือการหันกลับไปแสวงหาเป้าหมายความดีแห่งชีวิตมนุษย์นั้น ต่างก็เป็นวิธีที่มีพลังกดบังคับหรือมีเสน่ห์ที่ทำให้เราติดอยู่กับกลไกแห่งความลึกลับแบบ “ความรัก/ ความรู้/ ความอมตะ : เมื่ออาทิตย์เริ่มอุทัย” เพราะมนุษย์อย่างเรา ๆ ยังคงพิศวาสกับความรักในความรู้ที่เป็นอมตะ โดยหวังว่าความรู้ที่ว่ำนี้อจะเป็นแสงสว่างนำเราให้พ้นจากความมืด-ปริศนา-และความไม่แน่นอนไปสู่ การเดินอยู่บนเส้นทางที่ความชัดเจนแน่นอนอันปราศจากซึ่งความสับสนในเป้าหมายที่ดีแห่งชีวิต ความรู้หรือตัวหนังสือที่สื่อความหมายต่าง ๆ ในบทความในวารสารนี้ดูเหมือนจะเป็นสิ่งที่เพลโตเขียนไว้ใน **Phaedrus** นั่นคือมันเป็นยา (pharmakon) ซึ่งยานั้นอาจจะเป็นยารักษาหรือเป็นยาพิษก็ได้ ยานี้เป็นยารักษาในบางกรณีและเป็นยาพิษในบางกรณี เมื่อเป็นดังนี้แล้ว จะเป็นการหักมุมมากไปหรือไม่ที่จะหันกลับไปอ่าน “ความรัก/ ความรู้/ ความตาย: เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง” ของธเนศเพื่อเป็นยารักษา (antidote) สำหรับบางกรณี ! และย่อมเป็นยาพิษ (poison) สำหรับบางกรณี และแท้ที่จริงแล้ว ทุกบทความในวารสารฉบับนี้ “ความรัก/ ความรู้/ ความตาย” นี้มีสิ่งที่สมัชชได้กล่าวไว้ถึงงานของรูสโซอยู่แล้วนั่นคือ “ความขัดแย้งกันเองในตัวบท” ซึ่งผู้อ่านควรจะอ่านในลักษณะของผู้กระทำหรือที่สมัชชเรียกว่า “active reading” อันหมายถึง “ผู้อ่านต้องมีส่วนร่วมในการสร้างความหมายของบทความนั้น ๆ ด้วย ผู้อ่านต้องใช้ความสามารถในการตีความ ตัวบทดังกล่าวจะดูเสมือนเป็นข้อเขียนที่ยังไม่สมบูรณ์ ผู้อ่านจะต้องเป็นผู้เขียนความหมายให้กับตัวบทนั้นเอง...ผู้อ่านจะต้องเชื่อมโยงข้อความคิดต่าง ๆ ด้วยตนเอง และสร้างความรู้ขึ้นมา ในแง่นี้เท่ากับว่าผู้อ่านเริ่มจัดการกับตัวบทได้และเริ่มมีอำนาจขึ้นมาในบางระดับ” และ จากข้อความดังกล่าวนี้มันส่งผลให้ทุกบทความในวารสารฉบับนี้ต่างมี “ความรัก/ ความรู้/ ความอมตะ เมื่ออาทิตย์เริ่มอุทัย” และ “ความรัก/ ความรู้/ ความตาย: เมื่ออาทิตย์เริ่มอัสดง” ในตัวของมันเองทั้งสิ้น

แต่ท่านทั้งหลายในฐานะผู้กระทำการอ่านเท่านั้น ที่จะสามารถ “หาเอกภาพและเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังข้อความคิดที่ดูจะขัดแย้งกันเองในตัวบท” (สมัชช - ความคิดแบบปฏิทรรศน์ในตัวบททางปรัชญาการเมือง : ศึกษาจากทฤษฎีสัญญาประชาคมของรูสโซ)

ขออำนาจทั้งปวงจงสถิตอยู่กับท่านผู้อ่านทั้งหลายเทอญ

ไชยันต์ ไชยพร

บรรณาธิการ

มีนาคม 2540